

Functies en vraagstukken

Archieven en oral history

Oral history, mondelinge geschiedenis, komt in Nederland steeds meer in de belangstelling te staan. Provinciale, regionale en stadsarchieven zijn zich er steeds meer van bewust dat zij belangrijke delen van de stads-, streek- of landsgeschiedenis missen als ze niet aan oral history doen. Oral history roept echter ook een aantal wezenlijke vraagstukken op. In dit artikel delen enkele archiefinstellingen hun ervaringen.

Bij oral history gaat het om levensverhalen, getuigenissen van mensen over historische gebeurtenissen en de betekenis die zij aan hun erfgoed geven. Deze verhalen worden verzameld door middel van (open) interviews. Vaak betreft het verhalen van groepen en gemeenschappen die in de mainstream geschiedenis weinig aan bod komen. Daarmee draagt oral history bij aan andere en nieuwe perspectieven op de hedendaagse geschiedenis. Het op deze manier interviewen van mensen is ook van belang voor zingeving en identiteitsvorming. Het vertellen van een persoonlijk verhaal helpt om het eigen leven in perspectief te zien en in een bredere (historische) context te plaatsen. Degene die het interview houdt, of hier kennis van neemt, wordt vaak op indringende wijze geconfronteerd met de levenservaringen van de ander. Hiermee draagt oral history ook bij aan begrip voor de achtergronden van andere mensen.

Knooppunt Oral History

In 2021 is het Knooppunt Oral History ‘Spreekende geschiedenis’ van start gegaan, in reactie op vragen van organisaties

in het erfgoedveld, zoals musea, archieven, erfgoedorganisaties, wetenschappelijke instellingen en maatschappelijke initiatieven. Zij vinden oral history belangrijk, maar hebben behoefte aan kennisuitwisseling, ondersteuning en aan standaarden en programma’s om interviewcollecties houdbaar, zichtbaar en bruikbaar te maken.¹

‘Spreekende geschiedenis’ heeft een eigen website die naast een groeiend overzicht van oral history-collecties en -projecten ook praktische tips geeft voor het houden van interviews en het starten van oral history-projecten. Het Knooppunt kent een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van partnerorganisaties, onafhankelijke deskundigen en een College van Advies.²

Inventariseren

Vanuit het Knooppunt zijn we aan het inventariseren voor welke vraagstukken stedelijke, regionale en provinciale archieven zich geplaatst zien als het gaat om oral history. Dit gebeurt onder andere door stagiairs van de Open Universiteit, die als schatgravers op zoek gaan naar verborgen oral history-

Historicus Ewout van der Horst interviewt de 95-jarige boer Bert Rakhorst (foto Albert Bartelds).

collecties. Voor dit artikel spraken we met Jantje Steenhuis, directeur van het Stadsarchief Rotterdam, Thijs de Leeuw en Mariët Bruggeman, respectievelijk onderzoeker en hoofd van de studiezaal van het BHIC, en Vincent Robijn, directeur van Collectie Overijssel. Er kwamen diverse vraagstukken in de interviews voor het voetlicht.

Zo constateert Mariët Bruggeman dat oral history lang geen aandachtsgebied was voor archieven. Hierdoor zijn interviews vaak op heel verschillende manieren opgeslagen en lastig vindbaar. Een belangrijke vraag is hoe dit in de toekomst voorkomen kan worden en hoe er gewerkt kan worden aan een gemeenschappelijke thesaurus van zoektermen en metadata. In het verlengde hiervan ligt de vraag welke collectiebeheersystemen passend zijn voor oral history.

Bedreigde dragers

Een ander vraagstuk betreft interviews die zijn opgeslagen op wat Jantje Steenhuis ‘bedreigde dragers’ noemt. Wettelijk hebben archiefinstellingen een zorgplicht voor het materiaal dat zij in bewaring hebben. Er zijn weinig archieven die de restauratie hiervan in eigen beheer kunnen uitvoeren. Meestal wordt dit uitbesteed, maar de budgetten zijn niet altijd toereikend. Is het niet tijd om de handen ineen te slaan om materiaal op bedreigde dragers te redden?, zo vraagt Jantje Steenhuis zich af.

Samenwerken

In hoeverre past het bij een archief om zelf aan oral history te doen? Thijs de Leeuw stelt dat de actuele thema’s waar het BHIC zich op richt, zoals geschiedenis van de katholieke internaten in Brabant, eigenlijk alleen door oral history boven tafel zijn te halen. Maar er zijn natuurlijk grenzen aan uren en geld. Jantje Steenhuis en Vincent Robijn vinden het vooral belangrijk dat archieven zich concentreren op hun hoofdtaak: het behouden, zichtbaar en bruikbaar maken van collecties die zij in bewaring hebben. Voor het uitvoeren van oral history-projecten zien zij samenwerking met andere partners als dé oplossing. De vraag is dan wel of er in de desbetreffende stad, regio of provincie een organisatie is die lokale initiatieven van bijvoorbeeld historische kringen of migrantengroepen kan ondersteunen bij het ontwikkelen van projecten.

Toegankelijkheid

Of een archief nu zelf ook aan oral history doet of niet, het is in alle gevallen belangrijk dat particulieren en maatschappelijke initiatieven er met hun oral history-collecties terecht kunnen. Daarover zijn de mensen die wij gesproken hebben het eens. Om die ruimte te kunnen bieden is het belangrijk dat de opdrachtgevers (gemeenten, provincies en het Rijk) het belang van oral history erkennen en ervoor zorgen dat de archieven hun functie ook op dit terrein kunnen vervullen, benadrukt Vincent Robijn.

Publiekspresentatie

Als laatste vraagstuk is er de presentatie van de verhalen aan het publiek. Hiervoor zijn veel vormen te bedenken, zoals tentoonstellingen, podcasts, theater, documentaires, artikelen. Sommige archieven organiseren zelf regelmatig

Oral history-interviews zijn vaak op verschillende manieren opgeslagen en lastig vindbaar

Mariët Bruggeman

tentoonstellingen. Andere leggen zich vooral toe op het presenteren van verhalen op hun website, zoals het BHIC, en dan vormen bijvoorbeeld de podcasts een belangrijke nieuwe presentatievorm. De collectie Overijssel werkt voor de publiekspresentaties het liefst samen met organisaties die daarin gespecialiseerd zijn.

Conclusies

Samenvattend zijn er vanuit het perspectief van oral history per provincie/stad een drietal functies te onderscheiden: Het opnemen, behouden, zichtbaar en, met behulp van spraaktechnologie, bruikbaar (dat wil zeggen doorzoekbaar) maken van oral history-collecties. Dat is bij uitstek een taak van de archieven. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn het creëren van draagvlak bij de opdrachtgevers en samenwerking om oplossingen te vinden voor restauratie van bedreigde dragers en passende collectiebeheersystemen. Het uitvoeren van interviews en onderzoek gericht op oral history kan een taak van een archief zijn, de keuzes die daarin gemaakt worden verschillen. Sowieso is samenwerking met een stedelijke of provinciale organisatie als een erfgoedhuis, dat lokale initiatieven kan ondersteunen, van belang om een meerstemmige streek- en stadsgeschiedenis te kunnen vastleggen.

Het presenteren van oral history-materiaal aan het publiek is een aandachtsgebied waarop archieven óf zelf kunnen acteren, óf samenwerking met musea en anderen kunnen zoeken.

Workshops met archieven

De komende tijd zal ‘Sprekende geschiedenis’ samen met een aantal archieven enkele workshops organiseren om in kaart te brengen welke stappen er door wie gezet kunnen worden om het behouden, zichtbaar en bruikbaar maken van oral history-collecties te verbeteren. Samen met onder andere het erfgoednetwerk OPEN wordt gekeken in hoeverre er een dekkend provinciaal ondersteuningsaanbod gerealiseerd kan worden. |

NOTEN

- 1 Het Knooppunt Oral History ‘Sprekende geschiedenis’ is een project van stichting BMP.
- 2 Voor de samenstelling van College van Advies en Stuurgroep zie: sprekendeschiedenis.nl